

ומסקינן: **אלא**, רב, בדרך של "**לא מיבעיא**" א-11 קאמר:

לא מיבעיא, אכלה, דמשלמת מה שנהנית,⁽⁶²⁾ שהרי נהנתה באכילתה. **אבל נחבטה, אימא, נאמר** שאין חיוב תשלומים על הנאה שניצלה בהמתו מחבטה, ודינו, כדין "**מבריה ארי מנכסי חברו**" הוא. שכך הוא הדין אם הבריה אדם אריה שהא לטרופ את צאן חברו, שאין בעל הצאן חייב לשלם לו על כך שהנהנהו בהצילו את נכסיו, אלא אנו אומרים שהוא עשה מצוה בלבד, ואין על כך חיוב תשלום. וגם כאן, בעל השדה הציל באמצעות תבואתו את בהמת חברו מחבטה, ומה **שנהנית, נמי לא משלם**.

קא משמע לן רב, שאפילו בנחבטה משלמת מה שנהנית.

והוינן בה: **ואימא הכי נמי!** מדוע באמת נחבטה אינו כמבריה ארי, ויפטר מלשלם על ההנאה?!

ומשינין: **מבריה ארי מנכסי חברו, מדעתו**

על ידי שאכלה מהפירות יותר מדאי, פטור בעל הפירות, כי היה לה לבהמה **שלא תאכל** מהפירות!

ודנה הגמרא, האם גם כאן סובר רב מהטעם זה, שבעל הבהמה פטור לגמרי כשאכלה על ידי נפילה לגינה,⁽⁶⁰⁾ כי הוא יכול לטעון שעל הנפילה הוא אנוס, ואילו על האכילה הוא יכול לטעון "היה לה שלא תאכל", ומה אני יכול לעשות שאכלה?⁽⁶¹⁾

ודחינן: **אמרי: הכי השתא?** מהו הדמיון?!

אימור דאמר רב התם, את הסברא לפטור משום ש"היה לה שלא תאכל", זה רק **היבא דאיתוקא היא**, כשהבהמה עצמה ניזוקה מהפירות, **המצי אמר ליה מריה דפירי**, שבעל הפירות יכול לטעון לבעל הבהמה: **לא משלמנא**, כי היה לה שלא תאכל! אבל כאן, שהנידון הוא **לאזוקי היא אחריני**, כאשר הבהמה הזיקה לאחרים, **דפטירה לשלומי**, שנפטור אותה מלשלם על כך בטענה זו ש"היה לה שלא תאכל", **מי אמר רב?**

היה לו להעלות על דעתו שיניח אדם זה את פירותיו בתוך הרחבה. ועיין שם מה שתיירץ בארוכה.

61. ואינו דומה לשן דעלמא, שהוא חייב על עסקי שימור, שלא שימר אותה כראוי. אבל כאן, על עסקי שימור הוא אינו חייב, שהרי נפילתה היתה באונס, וגם על האכילה הוא לא חייב, כי היה לה שלא תאכל. שיטה מקובצת.

62. שתי דיעות נאמרו בזה בגמרא לעיל [כא]. לרבה, משערים כמה היה צריך לשלם אילו היה

60. כתב הרע"א: הסוגיא כולה קשה, כי איך העלתה הגמרא על הדעת שבגלל שהיה לה שלא תאכל, יפטר אף על מה שנהנית? והרי גם בלא רב, משנתנו מדברת באונס, שהרי לכן אין משלמים על מה שהזיקה. ובכל זאת משלמת מה שנהנית.

ועוד, מאי שנא מנחבטה, דהוי גם כן אונס, ובכל זאת משלמת מה שנהנית, ולמה יגרע אכלה?

ועוד, שמשנה מפורשת היא לעיל [יט ב], שאם אכלה מתוך הרחבה, משלמת מה שנהנית, ואף על פי שהוא מעשה שנעשה באונס, שלא

הוא, המבריה עושה זאת מרצונו. ואילו האי, בהמה שנחבטה, לאו מדעתו! הרי בעל השדה לא הציל את בהמת חבירו מרצונו, אלא הבהמה נפלה שם מאליה, ולכן בעל הבהמה חייב לשלם לו.

אי נמי: מבריה ארי מנכסי חבירו, לית ליה פסידא למבריה, שהוא לא מפסיד כלום על ידי הצלתו. אבל האי, שנחבטה, אית ליה פסידא לבעל השדה בריסוק פירותיו, הלכך חייבים לשלם לו מה שהבהמה נהנתה.⁽⁶³⁾

מאכילה בעליה קש ותבן. ולרבא, משערים מה היה עולה לו אילו היה מאכילה שעורים, ומשלם שני שליש מהמחיר.

שהיה נגרם לה צער בעלמא, והירקות הצילו אותה מכך, והבעלים אינם רוצים שבהמתם תיחבט ותצטער, ולכן היה מקום לדון מצד מבריה ארי.

63. כתבו התוס', שאין כאן מחלוקת בין שני הטעמים. ודי באחד משניהם כדי שיחשב כמבריה ארי, והיינו:

וגם בפורע חובו של חבירו, אין נחשב הפורע כמי שמציל את הלווה מ"הפסד", כי מה שהלווה חייב לפרוע למלוה אין זה "הפסד", שהרי הלווה התחייב לפרוע למלוה את ההלוואה שלוה ממנו, אלא מי שפורע עבורו את החוב הוא מציל אותו מצער בעלמא, ולכן הוא נחשב כמבריה ארי.

או כשהמבריה את הארי עושה זאת מדעתו, ואז אפילו יש לו פסידא, כגון הפורע חובו של חבירו, שמבואר בגמרא דהוי כמבריה ארי [והיינו, כיון שהוא עושה זאת מדעתו, אמדו חכמים את דעתו, שמסתמא לשם מצוה עשה, ובדעתו לפוטרו מתשלום על כך. ש"ך חושן משפט קכח ח].

או כמו שמפרש בירושלמי, שבפרעון חוב, ההפסד אינו ברור, כי שמא היה הלוה מפיס את המלוה שימחול לו את החוב. ואפילו כשהמלוה דוחק את הלווה, יכול הלווה לומר [למי שפורע לו את החוב]: הייתי מוצא הרבה אנשים שהיו פורעים עבורי את החוב, שדרך האוהבים שהם מרחמים על אוהביהם להציל אותם מהצער הזה [וראה בשערי יושר ש ג כה, בכיור דבריהם].

או שאין לו למציל פסידא, ואז אפילו שלא מדעתו, כגון שחבירו מכריחו להבריה ארי מעדרו, כיון שאין למבריה הפסד מכך, הוא נחשב למבריה ארי ואינו נוטל שום שכר.

ואילו המשביח נכסי חבירו, כגון שירד לתוך שדהו, ונטע שם, שזכאי היורד ליטול מבעל השדה את הוצאותיו על השבחת שדהו, אינו דומה כלל למבריה ארי. שהרי כאן השביח לו ממש את נכסיו ולא רק הצילו מהפסד. ולכן הוא נוטל שכר על כך. תוס' ד"ה אי נמי.

ועוד כתבו, שמבריה ארי זה רק באופן שלא ברור שיבוא לידי הפסד, וכגון שהארי רחוק, ולא בטוח שיגיע לכאן, והוא מציל אותו רק מהדאגה והפחד שמא יבוא. אבל כשברור שההפסד יבוא, כגון שמציל מפי הארי עצמו, אז ודאי נוטל שכרו.

הרמב"ן בבבא מציעא [ל ב] כתב, שהכלל במבריה ארי הוא, שכל דבר שאינו מוטל עליו להבריה את הארי, הרי אף שיש לו הפסד, פטור הלה מלשלם לו, שהיותו והוא עושה זאת מדעתו, ודאי מוחל הוא לו על התשלום. אבל אם הדבר מוטל עליו להבריה את הארי, חייב לשלם לו

ויישבו בזה כמה סוגיות בש"ס, שמוכח מהן שהמציל ממון של חבירו נוטל שכרו על כך. וכן המשיב אבידה, נוטל שכרו כפועל בטל. ולא אמרינן שאינו אלא כמבריה ארי בעלמא, כיון שהצילו מהפסד ברור.

וכאן בסוגיין, לא מדובר שהבהמה היתה ניזוקה ופוחתת מערכה על ידי החבטה, אלא

אונס, שהיא משלמת רק מה שנהנית ולא מה שהזיקה.

ומאן דאמר שהחלקה במימי רגליה, סובר, דוקא כאן, שהוא אונס גמור, שלא היה לבעלים להעלות על דעתם שזה יקרה, הם משלמים רק מה שנהנית. אבל דחפתה חבירתה, פשעה, הבעלים פשעו, ומשלמת מה שהזיקה, (65)

משום דאמר ליה בעל הגינה לבעל הבהמה: **איבעי לך עבורי חדא, חדא!** היית צריך להעביר את הבהמות אחת אחת, כך שלא תדחוף אחת את השניה.

והוינן בה: **היכי נפיל?** כיצד נפלה הבהמה לגינה, שהמשנה אומרת שמשלמת מה שנהנית?

רב כהנא אמר: שהחלקה, שהתחלקה הבהמה במימי רגליה ברשות הרבים, ומשם נפלה לגינה. (64)

רבא אמר: שדחפתה חבירתה לתוך הגינה.

ומבאר הגמרא את המחלוקת:

מאן דאמר שדחפתה חבירתה, סובר, כל שכן כשהחלקה במימי רגליה, שהוא יותר

הם עמדו במקום אחד, ונפלו. וזה אינו מצוי כלל, ולכן הוא אונס. אבל כאן, שנפלה דרך הילוכה, לא היה בגדר "שאינו מצוי", דאפשר שתיכשל ותפול, לכן אינו אונס לגבי הבעלים.

65. הקשה הפני יהושע: אם כן, למה נקטה המשנה בסיפא שירדה כדרכה והזיקה משלמת מה שהזיקה, ולא נקטה רבותא יותר גדולה, שאפילו בדחפה חברתה משלמת מה שהזיקה, וכל שכן בירדה כדרכה?

ותירץ, שלפי מה שהגמרא אומרת בסמוך, בירדה כדרכה והזיקה במי לידה, שהוא חייב למאן דאמר תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב [וכן הלכה]. לכן נקטה המשנה "ירדה כדרכה", להשמיענו שאז חייב אפילו הזיקה במי לידה. אבל בדחפה חברתה, אף שהוא נחשב בפשיעה, זה רק באופן שהזיקה בנפילה עצמה, אבל אם הזיקה במי לידה אינו נחשב לתחילתו בפשיעה, כי דחיפה היא מילתא דלא שכיחא [שהרי היא תולדה דקרן ומבואר בגמרא שקרן אין הזיקו מצוי]. וכל דבר שאינו שכיח, לא נחשב לתחילתו בפשיעה לענין סופו באונס.

במקום הפסד, כי לא הטילו עליו רבנן להבריח ארי מנכסי חברו כשיש לו הפסד מכך. וזה הטעם שבמשיב אבידה משלם לו המאבד שכר כפועל בטל, משום שהוא חייב להשיב לו אבידתו.

ועוד כתב לחלק, שבמשיב אבידה הוא נותן לו ממון ממש, ודומה לפועל שעושה מלאכה בשל חברו שלא מדעתו, שנטל מבעל הבית מה שנהנה. אבל פורע חובו של חברו, וכדומה, הלוא אינו מקבל לידו ממון, אלא רק מחילת חוב וסילוק נזק בלבד. ולכן, אפילו אם יש לו הפסד, פטור הלואה מלשלם לו, שאין זה אלא מבריח ארי מנכסי חברו.

64. משמע דוקא כשהתחלקה. אבל אם נפלה מעצמה הוי פשיעה. וקשה מהסוגיא דלעיל [כא ב], בכלב וגדי שקפצו מראש הגג, דמשמע שנפילה הוי אונס!?

ויש לומר, ששם מדובר ביום, ולכן הוי אונס, אבל כאן מדובר בלילה, שהיה לו לרועה להעבירם אחד אחד, ולהיזהר שלא יפלו. תוסי רבינו פרץ.

והאבן האזל [נזקי ממון ג יא] תירץ, ששם

מהגינה, ותחזור אל הערוגה לדעת הבעלים, והיינו, שאחר שתשוב למקומה, לא ינעול הבעלים בפניה כראוי, ולכן היא חוזרת ויוצאת אל הגינה כדי לאכול שם, והרי זה כאילו היא חוזרת אליה שנית מדעת בעליה, כיון שלא נעל בפניה כראוי.

אלא כיון שיצתה לדעת, שידעו בעליה שיצאה מהגינה ושבה למקומה, אף על פי שחזרה פעם שניה אל הגינה שלא לדעת, שמעתה נעל בעליה בפניה כראוי, ואין זו "חזרה" לדעת הבעלים, מכל מקום, משלמת מה שהזיקה.

מאי טעמא? הרי שמר עליה כראוי?

משום דאמר ליה בעל הגינה לבעל הבהמה: **כיון דילפא, מאחר שהתרגלה לאכול בגינה הזאת, מעתה, כל אימת דמשתמטא, מתי שתברח ממקומה, לחתם רחטא, תרוץ מיד**

אמר רב כהנא: לא שנו במשנתנו, שנפלה לגינה משלמת רק מה שנהנית, אלא שאכלה רק באותה ערוגה שנפלה לתוכה, היות וכמו שהיא אנוסה על הנפילה כך היא אנוסה על אותה אכילה, שאינה יכולה להתאפק מלאכול את אותה ערוגה שהיא רואה מתחתיה. (66)

אבל אם הלכה מערוגה לערוגה ואכלה שם, משלמת מה שהזיקה.

ורבי יוחנן אמר: אפילו הלכה מערוגה לערוגה, ואפילו אם כל היום כולו הסתובבה שם ואכלה, אינה משלמת אלא מה שנהנית, עד שתצא מהגינה, ותחזור אליה לדעת הבעלים.

אמר רב פפא: לא תימא שכוונת רבי יוחנן האומר "עד שתצא ותחזור לדעת", היא "עד שתצא לדעת", שיידעו הבעלים שיצאה

אם הכניסה לשרה היתה באונס, שוב אינו חייב על הפשיעה שלאחר מכן. אבל אם יצא מערוגה זו ונכנסה לערוגה אחרת, הרי זה נחשב לכניסה חדשה, וחייב עליה, שהרי היה יכול להוציאה לפני כניסתה.

ורבי יוחנן סבר, שכל הגינה שנפלה שם נחשבת כערוגה אחת, ואינה נקראת "שרה אחר" עד שתצא משם, ותחזור.

גם הרשב"א והראב"ד כתבו שרבי יוחנן פוטר בערוגה אחרת אפילו כשהבעלים רואים אותה שהיא רועה שם [שאם לא כן גם רב כהנא לא היה מחייב שהרי אנוס הוא]. והטעם, כיון שתחילתו באונס, אין מחייבין אותו לירד אחריה לגינת חבירו, ומן השמים קנסו את בעל הגינה.

והמאירי כתב, שאין אומרים לבעלים שהיה לו להוציא אותה משם, שמכל מקום, יראים הם להיכנס לגינתם של אחרים.

66. רש"י כתב "שאכלה מיד באותה ערוגה שנפלה שם". ומשמע שהטעם הוא משום שהבעלים לא הספיקו להוציא אותה משם עד שאכלה את הערוגה.

וכן כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ה, שאפשר, ש"מערוגה לערוגה" לאו דוקא, ולפעמים גם באותה ערוגה עצמה אם היא גדולה, שהבהמה שוהה הרבה באכילתה, הוי הבעלים פושע בכך שלא הוציאה משם.

אולם הרא"ש כתב, שבאותה ערוגה הוא פטור אפילו אם הרועה יכול לטרוח ולהוציא אותה. שאם לא כן, מה ההבדל בין אותה ערוגה לערוגה אחרת, שכמו שהוא אנוס על אותה ערוגה, כך הוא אנוס בכל הערוגות. והטעם, כיון שהנפילה היתה באונס, לא קרינן ביה "ובער בשדה אחר", שמשמע ממנו שהפשיעה היא מצד הבעלים הוא על עצם הכניסה לשרה אחר, אבל

לשמור עליה גם בלי הלידה שלא תרד ותאכל, וסופו באונס, שלא אכלה אלא הזיקה במי הלידה, שזה אונס, כיון שלא ידעו הבעלים שתלד שם.

כי תיבעי לך, אליבא דמאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור, מאי?

מי אמרינן: כיון דתחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא, הרי הוא פטור.

או דלמא: הכא, כולה בפשיעה הוא! דכיון דקא חזי דקריבה לה למילד, שהיות והבעלים רואים שהיא קרובה ללדת, אם כן, איבעי ליה לנטורא, הם היו צריכים לשומרה,

ולאסטמורי בגוה, היה צריך להזהר בה ח-ב ביותר, אף מכך שלא תלד שם, והרי זו פשיעה גם לגבי הלידה.

ומסקינן: תיקו!

לגינה הזאת. ולכן, לא די לה עכשיו בנעילה כראוי ככל הבהמות, דהיינו בשמירה מועטת, אלא היא צריכה שמירה מעולה.

וכיון שאתה לא שמרת אלא שמירה רגילה, הרי זו פשיעה לגביך, וחייב אתה בנוזקה. (67)

שנינו במשנה: ירדה כדרכה והזיקה, משלמת מה שהזיקה.

בעי רבי ירמיה: ירדה כדרכה, והזיקה ב"מי לידה", שילדה שם וולד, והזיקה ב"מי הלידה" היוצאים בשעת לידה, את התבואה. מהו? האם חייבים הבעלים לשלם?

ומבארת הגמרא את צידי הספק:

אליבא דמאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב, לא תיבעי לך שודאי הוא חייב, משום שתחילתו היה בפשיעה, שהיה צריך

והרשב"א הקשה על פירוש זה. שאם כן, כל שהבהמה רועה פעם אחת בשדה אחת, היא חייב לעולם על אותה שדה, אף שנעל בפניה כראוי! והביא בשם הראב"ד לפרש באופן אחר, ש"חזרה שלא לדעת" היינו, שהבעלים העבירו אותה ליד אותה גינה, ונפלה שם פעם שניה, או שלא נעלו בפניה כראוי ויצאה ונפלה שם שנית, שעל אף שהנפילה היא באונס, מכל מקום, בבהמה זו הנפילה היא קרובה לפשיעה. כי היות הורגלה לשם, היא תעשה כל תחבולה, ואפילו להפיל את עצמה לשם. והבעלים היו צריכים לזהר ולא להוליך אותה באותה דרך אלא אם כן יאחזו בה בכח או לנעול בפניה כראוי.

והראב"ד בהשגות מפרש, שהבעלים נעלו בפניה כראוי, ונפל הגרד באונס והבהמה יצאה. והבעלים יודעים מכך אך אינם יודעים להיכן יצאה. שבבהמה רגילה היה פטור, אך בבהמה

67. כן כתב רש"י. והים של שלמה [יז] ביאר את דבריו, שבשלמא בהמה אחרת, דיה בשמירה פחותה, שאפילו אם תברח יתכן שלא תיכנס לשדות אחרות, כיון שאינה רגילה לילך לשם. אבל בהמה זאת, אם תברח, ודאי תרוץ לאותה שדה שהורגלה שם. לכן לא די לה בשמירה פחותה.

אולם החזון איש [ו ב] כתב לדעת רש"י, שהביאור הוא, כיון שהורגלה ללכת לשם, היא תתעקש להפיל את הדלת בשארית כוחה כדי להגיע לשם. ולכן לא מספיק לה אלא שמירה בדלת שלא תוכל בשום אופן להפילה [גם הרשב"א מפרש כן לפי שיטה זו].

וכתב, שלשון הגמרא "כל אימת דמשתמטא להתם רהטא" לא משמע כן. אלא היה לה לומר, לפי הפירוש הזה, "כל טצדקי דמצי למיעבד", כדלעיל נו א.